

Szemek

A falu néptelen volt és sötét. A főútcán magányos és sietős léptek koppantak a nagyvendéglőig. Az ajtó felszakadt és a világosságban egy csizmás honvéd tétovázott.

Láttára az ivóban felugráltak az emberek.

— Nini, nicsak, Berecz Jani... Hát megjöttél? — kérdezték kiabálva.

Feléje siettek, megölelgették, székkel kínálták, de Berecz nem ült le. Zavartan nézelődött.

Félórája jött haza a faluba. A felesége sírva ölelgette és hat éves kislányuk ágyacskája felé húzta. De az ember megcövekelt magát s a fejét is elfordította gyereke ágyától. Behunyta a szemét. Mintha vakította volna gyerekének fehér vánkosa, szöszeke hajának ragyogása, arcocskájának álombéli pirja. Szinte menekülön ment ki a szobából. Felesége hiába tartóztatta, szólogatta: ment, neki, az éjszakai uccának.

A kocsmában sem volt nyugta. Már fordult is kifelé, amikor kinyílt az úriszoba ajtaja, ahonnan hangos beszéd zaja csapkodott kifelé.

Berecz felkapta a fejét, a szája is kinyílt nagy álmélkodásában. Aztán hirtelen belépett az uraknak fenntartott külön helyiségbe. A fehérabroszos asztalnál a néhai uradalmi intéző iddögált a jegyzővel. Barátságosan fogadták a messzi útról megtért embert, bort állítottak eléje s a potrohos jegyző derűsen mesélte neki, hogy három esztendőn át hogyan kerestette a Vöröskeresztnél.

— A feleséged egyre csak azt hajtogatta: nem vezett oda az én Jánosom... Úgy látszik, megérezte — nagyot kortyolt a borából, aztán megkérdezte: — Hol estél fogságba?

— Briánszknál — felelt mogorván Berecz s egyre csak az intéző csontos arcát, vízszin szemét nézte. Úgy nézte, hogy szinte fájt a halántéka tőle. Közben le-lenyúlt csizmájához.

Az intéző kissé barátin, de fölényesen nézett vissza rá. Szerette ezt a messziről visszakerült embert, néhai legjobb leventéjét.

— Voltál már otthon? — kérdezte.

— Voltam — felelt Berecz s a borát nézte, amelyhez nem nyúlt s amelyet el is tolt magától, messzire.

— Nem érdemled meg te azt a szép asszony feleségedet — nevetett a jegyző. — Az első éccakádat is a kocsmában töltöd.

Az urak hangosan nevettek. Berecz csak úgy, a homloka alól nézett rájuk és azt mondta:

— Bejöttem, mer az intéző úr hangját hallottam...

— Nem vagyok már intéző. Már felosztották az uradalmat — fenékgig ürítette poharát a szikár úr s mint aki megbánta pillanatnyi közvetlenségét, újra rideg lett és parancsoló. — Ki vele, mit akarsz?

— Az intéző úr volt az, aki engem a leventében nevelt — kezdte Berecz. — Azt mondta: én vagyok a dísz a magyar leventének.

— Az is voltál. Most már csak az a kérdés, mi lett belőled ott a fogságba?

A honvéd elbámult: az intéző volt az első ember, akinek három év óta az arcába, a szemébe mert és tudott nézni. A századbeliek meg később a fogolytáborbéli bajtársak tekintete előtt mindig elkapta a fejét. S alig negyedórája, hogy felesége szemétől is össze-rezzent. Kislánya alvó arca is elrémítette... Pedig de nagyon készült a találkozóra. Oh, Istenem, mégis csak fel kellett volna költetni a gyereket. Szép kék angyal szeme feléje csillogott volna. S szösze haját be megsimogatta volna!

Összerezzent. Hiszen kislánya haja, arca: barna. És bogárszeme van!

Megkínzottan sóhajtott. Újra csizmájához nyúlt, simogatón s az intézőre meredt makacsul, feketén.

— Hát mesélj valamit. Hallom: Briánszknál estél fogságba. Voltál-e az erdőben hajtóvadászaton?

— Partizánvadászaton? Vótam.

— Meleg vót, mi? — vakkantott közbe a jegyző.

— Meleg — felelt a honvéd s ránézett a potrohos, fénylő arcú emberre. — Meleg — és újra az intézőre vetette égő, fekete szemét.

— Meleg, mer egyre csak gyűjtöttük a falvakat.

— A falvakat? — álmélkodott a jegyző. — Hiszen a partizánok nem a faluban, hanem az erdőn laktak.

— Ott. De mink a falvakat gyűjtöttük fel.

— Megsütöttétek a bűdösöket, mi? — kérdezte az intéző és elmosolyodott. Hangja elvesztette ridegségét és szinte derűsen firtatta: — Nagyon jajgattak?

— A sütéskor nem. Mer előbb má leszúrtuk őket.

— Hát persze... — mondta az intéző s hirtelen a jegyző felé kapta a fejét, mert ez élesen, visítva nevetni kezdett. Erre ő is felkacagott: — Aztán, mondd csak, valamennyit?... —

— Valamennyit, akik a faluba vótak. Lyányokat, asszonyokat, gyarekeket.

— Így is kellett — kiáltotta az intéző. Átnyúlt Bereczhez s megveregette a vállát. — Jól van fiam. Örülök. Igazam volt, amikor már levante korodban dicsértelek.

A honvéd elkapta magát a becéző tenyér előtt, de a szemét le nem vette az intézőről.

— Az utolsó gyujtogatásnál egy faluba... egy szép kislyány-nál vót dógom — kezdte újra s nagykésőre s arca birtelen halál-sápadt lett.

— Azt persze alaposan megölelted — mosolygott az intéző.

— Kit? — ijedt fel a honvéd.

— Azt a kislyányt, azt a szép muszka lyányt.

— Nem. Azt nem. Nem, kérem. Én azt csak leszúrtam — mondta fakón Berecz s újra lenyúlt térdéhez.

— Szamár vagy — mondta az intéző. — Ha olyan szép vót az a muszka lyány, akkor előbb... — elhallgatott, aztán rákiáltott a honvédre. — Mit bámulsz úgy?

Berecz mintha nem is hallotta volna az ingerült szavakat, nézte, csak nézte az úr kemény, csontos arcát.

— Nem lehetett, nem... — nem lehetett azt a lyányt... — mondta halkán.

— MÉR? Harapott?

— Szelíd vót. Szép vót. Csak nézett... kék vót a szeme, mint a kislányomé. — Bereczket most újra elfogta a csodálkozás: miért is látja kékszeműnek az ő kis Juliskáját, amikor annak bogárszeme van. Sőhajtott. Hát ezentúl már csak így lesz mindig? A kislánya arca helyett mindig azét... annak a kis szegénynek rémült kék szemét látja majd? Olyan volt az, mint a kishorjúé, akinek már a kést a nyaka felé döfik... — Szegény — mondta hangosan és sóhajtva. — Úgy mosolygott rám, mint egy angyal.

— No látod, — nevetett idegesen a jegyző. — Ő is ölekezni akart.

— Nem — mondta rekedten a honvéd és lecsapta nyitott tenyerét az asztallapra. A poharak táncolni kezdtek, az urak összerendezték a durranásra. — Az a kislány egy szentség vót... Mint az én kis Juliskám, akit én meg se nézhetek... Csak jött... elibém... átölelte.

— No látod. Átölelt — mosolygott az intéző.

— Nem éngem, csak a térdemet! — kiáltotta. — Csak a térdemet érte fel. Mer csak akkora vót. Tán négyesztendős, mint akkoriba a kicsi lányom, Juliskám. Felszólt oroszul: gyágyinka, ti minyá tőzse ukólis?... — Aztán hátralépett és rákiáltott a jegyzőre, aki reszkető térdekkel lopakodott a kijárat felé. — Allj, vagy... Vigyázzatok... — morogta s csizmája szárából hosszú, disznóőrű kést húzott ki. — Kuttyák — mondta és összeharapta szájaszélét. — Nem tudtok oroszul? — kérdezte. — Nem? Nem értitek, mit kérdezett az a kislány? Megmondom, Mer én má megtanultam a nyelvüket. Mer az én fejem jól fog. Az intéző úr mindig mondta: viszem valamire... — Nagyon fúj. — Nahát... aszonta az a kislány, amikor átölelte a térdemet —és fölnezzett rám azzal az áldott szent angyalszemével: bácsika, te engem is leszursz?

— Te... vidd innen azt a kést — mondta az intéző. Hátranyúlt, hátsó nadrágzsebe felé, de ott nem volt pisztoly, csak valaha, régen... — No, mi lesz? Tedd el — kiáltotta sápadtan, ereje végső megfeszítésével. De a kiáltás csak sipítón jött ki a torkán.

— Térdre! — ordította a honvéd. — Térdre.

Az intéző lezökkent a székről és halálraváltan bukott térdre.

— Kérdezd: Bácsika... te... engemet is leszursz? — A honvéd felemelte szörnyű fegyverét. — Kérdezed, vagy nem kérdezed? — hörögte.

— Bácsika... — az intéző elsírta magát és átfogta a honvéd térdét. — Berecz fiam... fiam, térj magadhoz.

— Az anyád... — a honvéd a fogát csikorgatta s hátralépett. — Kérdezed, vagy nem?

— Bácsika, — nyögte alig hallhatóan az intéző. — Te engem... is... leszursz?

— Le, — mondta Berecz és megbékéltten kacagott. — Le én. — S két kézre fogott kését felülről lefelé lendítve, az intéző mellébe verte.

Gergely Sándor